

Handläggare

Lena Flodin

Dok.ansvar/Godkänd/Projektägare

Karin Gold Cox

Organisation/Område

Kulturmiljö

Regeringskansliet

Kulturdepartementet

103 33 Stockholm

Distribution:

Kopia:

Registrator (Original)

Vägledande strategi för kulturmiljöarbetet – en hållbar värld där SFV gör skillnad

Ert diarienummer: Ku 2017/01563/KL

1. Inledning och uppdraget

Den 22 juni 2017 fick tio myndigheter - Statens fastighetsverk (SFV), Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Boverket, Statens jordbruksverk, Skogsstyrelsen, Trafikverket, Tillväxtverket, Sveriges geologiska undersökning och Fortifikationsverket – i uppdrag av regeringen att utarbeta vägledande strategier för respektive myndighets arbete med kulturmiljöfrågor, hädanefter benämnd kulturmiljöstrategi (Ku2017/01563/KL).

Uppdraget aviserades i regeringens proposition 2016/17:116 Kulturarvspolitik, där regeringen redovisar sina kulturarvspolitiska prioriteringar och lyfter fram kulturarvsområdet som eget politikområde. I propositionen redovisar regeringen bland annat sina intentioner för kulturmiljöpolitiken och inriktning på den statliga fastighetsförvaltningen av kulturfastigheter. SFV:s kulturmiljöarbete ska också svara mot andra mål som Agenda 2030, miljö kvalitetsmålen, skogspolitiska målen, arkitekturmålen och målen för friluftslivspolitik. Som förvaltare av ett stort antal besöksmål och mark i flera av de svenska världsarven berörs SFV av Riksantikvarieämbetets (RAÄ) förslag 2019 till en svensk världsarvsstrategi och flera av de förslag som redovisas i "Ett land att besöka. En samlad politik för hållbar turism och växande besöksnäring" (SOU 2017:95).

2. Målbild och vägledande strategier för SFV:s kulturmiljöarbete

SFV har tolkat att uppdraget ska resultera i ett dokument som ska innehålla en målbild med tillhörande vägledande strategier och förslag på insatsområden. Målbilden och strategierna presenteras nedan, medan insatsområdena presenteras i slutet av dokumentet.

Målbilden för kulturmiljöarbetet knyter an till SFV:s målbild - En hållbar värld där SFV gör skillnad. De vägledande strategierna för SFV:s kulturmiljöarbete utgår från målen i SFV Verksamhetsstrategi 2019–2022 och de analyser som genomförts i samband med arbetet med kulturmiljöstrategin, bland annat av de nationella kulturmiljömålen.

Möjligheterna att verka i enlighet med de vägledande strategierna förutsätter emellertid en bättre balans mellan uppdrag och resurser än nuvarande läge, framför allt i det bestånd som utgörs av bidragsfastigheter.

2.1 Målbild för kulturmiljöarbetet

SFV:s kulturmiljöer är en gemensam resurs i en hållbar framtid.

2.2 Vägledande strategier

För att verka i riktning av intentionen i målbilden ska SFV:

- i förvaltningen utgå från en helhetssyn på landskapet och en integrerad syn på kultur- och naturmiljöarbetet. Vidare bevara och utveckla en mångfald av natur- och kulturmiljöer så att de synliggörs och kan tas tillvara som en resurs idag och av kommande generationer, och därmed bidra till en god livsmiljö och hållbar samhällsutveckling och vara en gemensam tillgång i samband med samhällsliga förändringar.
- bevara och främja användandet av befintliga kulturmiljöer för att bidra till resurshushållning och att ändliga resurser tillvaratas. Genom att sköta och underhålla våra kulturmiljöer med metoder och material som bevarar kulturvärdena och som har så liten miljöpåverkan som möjligt, bidrar SFV till att spara på resurser och främja ekosystemtjänster.
- levandegöra kulturmiljöerna på ett inkluderande sätt och säkerställa att de utifrån sina förutsättningar är fysiskt tillgängliga, attraktiva, en källa till kunskap och upplevelser, och kan bidra till att öka medborgarnas delaktighet och engagemang i kulturmiljöarbetet. Information och kunskap om våra kulturmiljöer ska vara tillgänglig och bevaras för framtiden.
- ha god kunskap och kompetens, arbeta professionellt, resurseffektivt och långsiktigt för hyresgäster, arrendatorer, kunder, ägaren och medborgarna, i samverkan med myndigheter och andra aktörer.

3. SFV:s uppdrag och verksamhet

SFV är en av de största förvaltarna av kulturmiljöer i Sverige. Den stora omfattningen av kulturmiljöer i beståndet särskiljer SFV från andra fastighetsförvaltande myndigheter. Kulturmiljöerna utgör därför en viktig del av SFV:s kärnuppdrag.

Enligt regleringsbrev och instruktion ska SFV ansvara för förvaltningen av en viss del av statens fasta egendom och på uppdrag av regeringen och för statens räkning genomföra nybyggnation och ombyggnation, samt förvärva och avyttra fast egendom. SFV ska bidra till ett hållbart byggande och en hållbar förvaltning, och verksamheten ska genomföras så att god resurshållning och hög ekonomisk effektivitet uppnås. Fastigheternas värden ska bevaras på en för ägaren och brukaren lämplig nivå. SFV ska uppnå det avkastningskrav som regeringen beslutar, tillhandahålla ändamålsenliga och konkurrenskraftiga lokaler, mark och anläggningar och uppfattas som en serviceinriktad hyresvärd. SFV ska där det är möjligt utveckla och tillgängliggöra de fastigheter, natur- och kulturmiljöer som vi förvaltar. Som förvaltare av rennäringens åretruntmarker ska SFV ta särskilda hänsyn till det samiska kulturarvet.

SFV Verksamhetsstrategi 2019–2022 med långsiktiga mål är styrande för verksamhetens inriktning de kommande åren. Strategin är indelad i tre områden - *Föredömlig och modern myndighet*, *Välkomnande värdskap* och *Hållbar förvaltning*. Uppdraget att bidra till Agenda 2030 och de tre dimensionerna av hållbarhet – den ekonomiska, sociala och miljömässiga, är integrerade i de tre strategiområdena. *Föredömlig och modern myndighet* - innefattar bland annat ett internt förändringsarbete som syftar till att stärka myndighetens förvaltningskultur. *Välkomnande värdskap* – handlar i huvudsak om hur SFV ska samverka med olika typer av kunder, vara en serviceinriktad hyresvärd, samt tillgängliggöra fastigheter och utveckla besöksmål tillsammans med andra aktörer. *Hållbar förvaltning* – inbegriper i stort hur SFV ska agera som ansvarsfull beställare, hushålla med resurser, bevara värden, klimatanpassa och klimatkompensera. Kulturmiljöarbetet utgör en grund i både *Hållbar förvaltning* och *Välkomnade värdskap*, medan *Föredömlig och modern myndighet* utgör förutsättningar för att uppnå målen.

I sitt arbete ska SFV följa den statliga värdegrundens principer – demokrati, legalitet, objektivitet, fri åsiktsbildning, respekt för allas lika värde, samt effektivitet och service. Principer som har flera beröringspunkter med kulturmiljömålen och Agenda 2030.

Antalet anställda i oktober 2019 uppgick till drygt 400 personer, men totalt beräknas SFV:s projekt och övriga verksamheter årligen sysselsätta många fler. Dvs. det är många som på olika sätt bidrar till att utveckla kulturmiljöarbetet, förutsatt att de har de bästa förutsättningarna och kunskap om de kulturvärden som SFV förvaltar.

4. SFV:s tolkning av regeringsuppdraget och genomförande

Syfte, enligt uppdraget, är att utarbeta ett mer samlat, strategiskt och tydligare förhållningssätt till hur SFV:s verksamheter påverkar kulturmiljön och bidrar till de nationella kulturmiljömålen. Vidare att förtydliga och lyfta fram den potential som de kulturmiljöer som SFV förvaltar utgör för ett hållbart samhälle, och hur kulturmiljöarbetet bidrar till Agenda 2030.

Enligt uppdraget ska ett antal områden beaktas i samband med redovisningen. Dessa utvecklas i olika avsnitt av rapporten i anslutning till att relevanta verksamheter och förhållanden redovisas, men här redovisas de kortfattat:

- Ett hållbart förvaltande av fastigheter med höga kulturvärden utgör en viktig del av SFV:s kärnuppdrag, vilket innebär att merparten av SFV:s verksamhetsområden berörs av kulturmiljöstrategin.
- Arbetet med att genomföra och utveckla kulturmiljöarbetet kommer att utgå från kulturmiljöstrategin och implementeras i det årliga verksamhetsplaneringsarbetet och genom att integrera kulturmiljöperspektivet i SFV:s processer, styrande och stödjande dokument.
- Vad gäller lämpliga avvägningar mot andra politikområden som myndigheten verkar inom så måste det fortlöpande hanteras och tas ställning till utifrån vilka frågor det gäller från fall till fall.
- För att bidra till ett effektivt kulturmiljöarbete genom samverkan är framför allt Samverkansforum, RAÄ, Fortifikationsverket, Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen och Tillväxtverket mest aktuella för tillfället. I vissa fall fastställs samverkan i överenskommelser eller avtal med myndigheter och organisationer.

- Genom att SFV ytterligare tydliggör, uppmärksammar och lyfter fram de kulturmiljövärden som SFV förvaltar på de arenor där vi verkar, kan vi genom ett inkluderande förhållningssätt bli bättre på att skapa delaktighet och öka förståelsen för dessa värden.

SFV har tolkat att uppdraget ska resultera i ett dokument som ska innehålla en målbild med tillhörande vägledande strategier och förslag på insatsområden. Mer konkreta förslag på hur det ska genomföras kommer att lyftas fram i den årliga verksamhetsplaneringen och samordnas med SFV:s andra mål och uppdrag.

Merparten av arbetet har genomförts av en liten arbetsgrupp inom SFV Kulturmiljö. Frågor har fortlöpande fångats upp i samband med olika aktiviteter och andra uppdrag med sikte på kulturmiljöstrategin. Avstämningar har skett med ett urval av berörda specialister, enheter och fastighetsområden. SFV har deltagit i de nätverksträffar som anordnats av RAÅ i deras uppdrag att stödja och följa myndigheternas arbete med kulturmiljöstrategier.

För att intentionerna i kulturmiljöstrategin och här föreslagna insatser ska konkretiseras och omsättas i praktiken och därmed påverka SFV:s kulturmiljöarbete i önskvärd riktning, måste kulturmiljöarbetet integreras i SFV:s processer, styrande och stödjande dokument. För att förankra arbetet internt pågår ett arbete med att ta fram en intern kommunikationsplan. Vi kommer även att informera våra hyresgäster, samarbetspartners och intressenter om kulturmiljöstrategin på den externa hemsidan.

Viktiga målgrupper för strategin är de verksamheter inom SFV som påverkar och berörs av kulturmiljöarbetet, och externa som regering, riksdag, andra myndigheter, hyresgäster, arrendatorer, samarbetspartners och till viss del allmänheten.

5. Utgångspunkter för kulturmiljöarbetet vid SFV

Utgångspunkten och grunden för allt arbete inom SFV, inkluderat kulturmiljöarbetet, är regleringsbrev, instruktion, lagstiftning, andra krav och nationella mål. Vidare SFV:s verksamhetsstrategi med långsiktiga mål och verksamhetsplan med årets prioriteringar i form av kortsiktiga mål. Flera av de långsiktiga och kortsiktiga målen 2020 berör kulturmiljöområdet och verksamhetsplanering 2020 är ett första steg till att implementera en del av de förslag på insatser som lyfts fram i kulturmiljöstrategin, i syfte att bidra till de nationella kulturmiljömålen.

SFV:s verksamhet finansieras huvudsakligen genom hyresintäkter, men det finns fastigheter som inte har förutsättningar att långsiktigt bära sina kostnader och därför är klassificerade som så kallade bidragsfastigheter. Åtgärder som görs i dessa fastigheter kan inte lånefinansieras utan finansieras huvudsakligen genom anslag. SFV har i de årliga budgetunderlagen framfört att nuvarande anslagsnivå inte möjliggör en långsiktigt hållbar förvaltning av befintligt bestånd. I Kulturfastighetsstrategin i Kulturarvspolitik framför regeringen att underskottet kan minskas genom att intäkter ökas och/eller kostnader minskar, att fastigheter som inte passar in i beståndet avyttras och att vissa förvaltas passivt. Så länge obalansen mellan tillgången till resurser och uppdraget avseende bidragsfastigheterna kvarstår är det ett hinder för att genomföra intentionerna i kulturmiljöstrategin.

5.1 Kulturmiljöarbetet inom SFV

SFV:s kulturmiljöarbete är komplext och spänner över många delar av SFV:s verksamheter. Kulturmiljöerna i SFV:s bestånd omfattar fastigheter med tillhörande markområden, innehållande allt från byggnader, parker och anläggningar till kultur- och fornlämningar i skog och jordbruksmark. Alla SFV:s medarbetare har ett ansvar att utifrån sitt verksamhetsområde säkerställa att kulturmiljön tryggas, skyddas och tas tillvara på bästa möjliga sätt. SFV Kulturmiljö ansvarar för utveckling av myndighetens strategiska och operativa kulturmiljöarbete och ska verka för ett gemensamt förhållningssätt i kulturmiljöfrågor.

Kulturmiljöerna ska ses i deras kulturhistoriska, ekonomiska och geografiska sammanhang. Det ska finnas en långsiktighet och ett helhetsperspektiv i förvaltandet. Kulturmiljöernas värden ska säkerställas såväl i befintliga miljöer som vid tillägg. Kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas spelar en viktig roll i arbetet för en hållbar samhällsutveckling. De har betydelse för såväl turism, tillväxt och friluftsliv, som för en god livsmiljö och allas delaktighet i samhället. Genom att kulturmiljöerna bär på berättelser som kan ge viktiga perspektiv på samhällsutvecklingen kan de bidra till demokrati och sammanhållning. Statens ägande kan betraktas som en kollektiv nytta och ge garantier för att säkra medborgarnas tillgång till kulturmiljöerna.

Under 2016–2017 genomförde SFV Kulturmiljö en intern utredning som syftade till att ta fram förslag på strategiska mål kopplade till de nationella kulturmiljömålen och säkerställa att SFV lever upp till sitt uppdrag och lagstiftning inom kulturmiljöområdet. Utredarna genomförde en kartläggning, nulägesbeskrivning, analys och tog fram ett antal förslag på mål och åtgärder, och vad som krävs av styrmedel och kvalitetssäkring för att uppnå detta. Detta arbete tillsammans med andra interna utredningar har varit viktiga underlag och utgångspunkter för framtagandet av kulturmiljöstrategin. Även andra arbeten har beaktats, som RAÄ:s *Vision för kulturmiljöarbetet 2030*, bland annat vad gäller kulturmiljöernas betydelse för den sociala dimensionen av hållbarhet, och att verka för en mångfald av berättelser, delaktighet och inkludering. Uppdraget till tio myndigheter att ta fram kulturmiljöstrategier kan tolkas som en utveckling av RAÄ:s arbete och intentionerna i Kulturarvspolitik.

Utifrån tidigare arbeten, en nuläges- och gapanalys, har ett antal områden identifierats som SFV bör fortsätta att arbeta med eller utveckla för att tydligare och bättre bidra till kulturmiljömålen och till Agenda 2030. Dessa redovisas i avsnitt 8. *Insatsområden*.

5.2 Hur SFV tolkat de nationella kulturmiljömålen

Kulturmiljöer är en viktig resurs i ett hållbart samhälle och som en av landets största förvaltare kan SFV göra skillnad. Genom att bevara kulturmiljöerna för kommande generationer och möjliggöra att de används, tillför vi ekonomiska, miljömässiga och sociala värden. SFV har i förhållande till sitt uppdrag och de verksamheter det omfattar tolkat kulturmiljömålen som följer.

Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.

SFV förvaltar majoriteten av de statliga byggnadsminnena (SBM) och andra fastigheter med höga kultur- och naturvärden, och kan därmed bidra till att en mångfald av kulturmiljöer bevaras och är tillgängliga för framtiden. Genom att utföra uppdraget att bevara, använda, tillgängliggöra och utveckla kulturmiljöer kan SFV bidra till att dessa är en gemensam resurs för framtiden. Vi ser till att vi har en mångfald av kulturmiljöer i vårt fastighetsbestånd med geografisk fördelning och som speglar flera delar av samhället. Det innebär bland annat att vi har mångfald i åtanke när vi prioriterar åtgärder, handlägger ärenden, och vid överlåtelse/försäljning, övertagande eller avveckling. Genom detta bidrar SFV till ett hållbart samhälle och till att uppnå de globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030.

Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.

Genom att berätta om SFV:s kulturmiljöarbete och vad det innebär att bevara, använda och utveckla kulturmiljöer kan vi skapa förståelse, delaktighet och engagemang. I detta arbete har SFV:s hyresgäster en viktig roll. Vi prioriterar hyresgäster som ser värdena i fastigheterna och bidrar till deras bevarande och utveckling. Vi bjuder in och öppnar upp för dialog i olika kanaler och ökar människors möjlighet att förstå, bli delaktiga och kunna ta ansvar för de kulturmiljöer vi gemensamt äger.

Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.

SFV arbetar för att alla ska uppleva att de har möjlighet att ta del av kulturmiljöerna och berättelserna om dem. Vi är inkluderande och lyfter fram olika perspektiv när vi tar fram berättelser och berättar, och sätter människan i centrum. Vi använder oss av olika kanaler, medier och digitaliseringens möjligheter för att tillgängliggöra våra berättelser. Våra kulturmiljöer ska så långt det är möjligt vara fysiskt tillgängliga och det vi berättar om våra kulturmiljöer ska vara angeläget och kunna förstås av alla.

En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas tillvara i samhällsutvecklingen

Genom att SFV har en helhetssyn i sin förvaltning och förhållningssätt, kan kultur- och naturvärden bättre tas om hand och vara en tillgång i samhällsutvecklingen, exempelvis i samband med utbyggnad av infrastruktur och exploateringar. Vi har en helhetssyn när vi prioriterar åtgärder nationellt och lokalt, vi prioriterar inte bara det enskilda objektet utan ser till helhetsmiljöer/landskap. De kulturvärden som SFV förvaltar kommer till nytta i samhällsutvecklingen lokalt och i samverkan med myndigheter och andra aktörer.

5.3 Hållbarhet, andra politikområden, konventioner m.m.

Kulturmiljöarbetet berörs av och påverkar flera politikområden. Flera av dessa redovisas i Kulturarvspolitik. För SFV gäller framför allt det som handlar om en statlig fastighetsstrategi, politiken för arkitektur, form och design, världsarv, besöksmål, tillgänglighet och Agenda 2030. Förutom dessa kan nämnas skogs-, jordbruks- och friluftslivspolitiken. Flera av dessa politikområden knyter an till varandra, och till de nationella kulturmiljömålen och Agenda 2030.

5.3.1 Agenda 2030

SFV ska inom sitt uppdrag bidra till att uppnå de globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030. SFV:s arbete för att bidra till Agenda 2030 är integrerat i verksamhetsstrategins samtliga tre strategiområden. Under våren 2019 har SFV identifierat myndighetens väsentliga hållbarhetsfrågor och hur dessa bidrar till de globala målen, och vilka mål som utifrån SFV:s uppdrag och påverkan har en större betydelse.

5.3.2 Kulturfastighetsstrategi

Frågan om vilka fastigheter staten bör äga har utretts under många år. Enligt den senaste utredningen *Statens fastigheter – urval och förvaltning för framtiden* (SOU 2013:55) ska det statliga fastighetsinnehavet spegla statens historia. Fastighetsförvaltande myndigheter ska enligt *förordningen om förvaltning av statliga fastigheter (1993:527)* ha en aktuell plan för försäljning och avyttring av sådana fastigheter som inte behövs för statlig verksamhet eller av andra särskilda skäl inte bör vara kvar i statens ägo. Den så kallade berättelsemodell som tagits fram i samband med utredningar och inriktningen mot fastigheter som berättar statens historia utgör grunden för beslut om det framtida fastighetsinnehavet. Med utgångspunkt i utredningen från 2013 har SFV kompletterat sin avyttringsplan med ett antal fastigheter som ska utredas inför eventuell avyttring. I Kulturarvspolitik redovisar regeringen en *Strategi för Statens förvaltning av kulturhistoriskt värdefulla fastigheter*. Enligt Kulturarvspolitik ska det i framtiden även vara möjligt att, förutom avyttring, göra strategiska kompletteringar av kulturhistoriskt intressanta miljöer som saknas i det statliga fastighetsinnehavet, under förutsättning att de kan förvaltas med marknadsmässiga avkastningskrav.

5.3.3 Arkitektur-, form- och designpolitiken

Regeringens arbete för hållbar stadsutveckling och arkitektur omfattar gestaltad livsmiljö, hållbart byggande och hållbar stadsutveckling. År 2018 beslutade regeringen om en ny arkitektur- form- och designpolitik för hållbara gestaltade livsmiljöer. Målsättningen är bland annat ett samhällsbygge som sätter människan i centrum, där fler ska få leva och bo i inkluderande och väl gestaltade långsiktigt hållbara miljöer. Ansvaret delas av många och berör flera politikområden. Statliga aktörer, bland annat SFV, har ett särskilt ansvar att utifrån sina respektive förutsättningar agera förebildligt för att bidra till hållbara gestaltade livsmiljöer i hela landet.

SFV förvaltar så kallad byggnadsanknuten offentlig konst och har därför deltagit i uppdraget att utreda byggnadsanknuten offentlig konst som kulturarv som genomförts av Statens konstråd och RAÄ. SFV medverkar i Statens konstråds regeringsuppdrag om att öka tillämpningen av 1%-regeln när staten bygger (att vid ny-, om- eller tillbyggnad avsätta 1 % av den beräknade kostnadskalkylen för konstnärlig gestaltning).

5.3.4 Besöksmål och uthyrning

SFV förvaltar, bevarar och utvecklar cirka 200 besöksmål, många inom kategorin bidragsfastigheter. Det gör SFV till Sveriges största förvaltare av besöksmål och därmed en viktig aktör inom landets kultur- och naturturism. SFV har specialister som arbetar med rådgivning, koordinering och kompetensutveckling. De skall även utveckla vad som SFV genom en internutredning har definierat som besöksmål.

Affärsutvecklingsarbetet sker tillsammans med SFV:s förvaltare, hyresgäster, myndigheter, organisationer och besöksnäringen, och ett syfte är att få till stånd långsiktiga samverkansavtal och medfinansiering. SFV har tillsammans med hyresgäster och andra aktörer genomfört flera utvecklingsprojekt riktade till att utveckla besöksmålen. Bland annat för att stärka upp hållbarheten, öka kvalitén, affärsmässigheten och förstärka upplevelsen på besöksmålen, samt att utveckla berättelserna/storytelling, ibland med stöd av EU-medel. SFV deltar även i flera samverkansforum mellan olika myndigheter.

SFV arbetar även med "location", olika typer av korttidsupplåtelser av våra fastigheter för exempelvis fotografering eller filminspelningar. Förutom att det är en möjlighet att genom uthyrning öka intäkterna, är det ett sätt att öka intresset för, och kunskapen om en plats, och dess kulturvärden.

5.3.5 Nationella miljökvalitetsmålen och klimat

SFV berörs mer eller mindre av majoriteten av miljökvalitetsmålen och har i uppdrag att bidra till målen. Däremot är SFV inte utpekad som en av 22 miljömålsmyndigheter. SFV är sedan flera år certifierade enligt ISO 14001.

SFV strävar efter att så långt som möjligt i fastigheterna använda hållbara och giftfria material, ha ett livscykelperspektiv och verka för energieffektivisering. Att ta tillvara befintlig bebyggelse innebär god hushållning med resurser bland annat genom att ta tillvara material som redan tillverkats för produktionen.

Mellan 2014–2015 gjorde SFV en intern miljöutredning för att se över SFV:s miljöaspekter i syfte att utveckla målstyrning av betydande miljöaspekter, inkluderat kulturmiljön. De mål som kom att formuleras för kulturmiljön kom främst att handla om bevarande – att beskriva ett tillstånd av kulturmiljöernas värden i syfte att de ska bevaras och att kulturmiljöerna ska kunna användas och utvecklas nu och i framtiden. Ett resultat av utredningen är en modell för utvärdering av påverkan av kulturvärden i samband med förändringsåtgärder.

SFV har inlett ett arbete för att utveckla hur vi kan leva upp till *Förordning (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete*. I detta arbete ingår att lyfta fram kulturmiljöaspekter i klimatanpassningsarbetet inom SFV:s olika och relevanta verksamhetsområden.

SFV har för 2018–2021 av regeringen tilldelats extra medel för att öka användningen av *solceller* bl.a. genom innovativa lösningar. Anslaget får användas för bidragsfastigheter och fornlämningar.

5.3.6 Friluftslivspolitik

Det övergripande målet för friluftslivspolitik är att med allemansrätten som grund stödja människors möjlighet att vistas i naturen och utöva friluftsliv. Alla människor ska ha möjlighet att få naturupplevelser, välbefinnande, social gemenskap och ökad kunskap om natur och miljö - kulturlandskapet. SFV förvaltar mark, bland annat flera områden med tätortsnära natur, som lämpar sig för friluftsliv, rekreation och turism. Genom att i största möjliga mån tillgängliggöra denna mark medverkar SFV till att bidra till målen för friluftslivspolitik. Arbetet sker bland annat i samverkan med länsstyrelser, kommuner, andra myndigheter och entreprenörer. SFV deltar i det myndighetsnätverk som samordnas av Naturvårdsverket som syftar till att följa och utveckla friluftslivspolitik, och där möjligt delta i de årliga Tankesmedjorna.

5.3.7 *Politiken för det civila samhället*

Målet för politiken för det civila samhället är att villkoren för det civila samhället som en central del av demokratin ska förbättras. Detta kan bland annat ske genom att göra människor delaktiga utifrån engagemanget och viljan att påverka den egna livssituationen eller samhället i stort, och därmed stärka förutsättningarna för det civila samhället att bidra till samhällsutvecklingen.

5.3.8 *Europeiska och internationella konventioner*

Som myndighet ska SFV leva upp till de europeiska och internationella konventioner och överenskommelser som Sverige undertecknat och som berör kulturmiljöarbetet. Det gäller bland annat konventionen om skydd för världens kultur- och naturarv (världsarv), Europeiska landskapskonventionen (ELC), konventionen om tryggheten av det immateriella kulturarvet, och Europarådets ramkonvention om kulturarvets värde för samhället – Faro-konventionen (FARO).

SFV förvaltar mark i åtta av de femton svenska *världsarven*, och som stöd i världsarvsarbetet finns en intern PM. På senare tid har världsarven och dess betydelse för olika verksamheter lyfts fram, exempelvis i Kulturarvspolitik, besöksnäringens utredningen och genom RAÅ:s förslag till en svensk världsarvsstrategi.

ELC har som mål en rikare livsmiljö där alla kan delta i utformningen. Konventionen understryker att landskapet är en gemensam tillgång och ett gemensamt ansvar. Konventionen har en helhetssyn på landskapet och lyfter fram landskapets många olika värden och tillgångar – kulturella, ekologiska, estetiska, sociala och ekonomiska. Den avser alla typer av landskap, både stad och landsbygd.

5.4 SFV – en statlig fastighetsförvaltare

De fastigheter SFV ansvarar för är sådana som staten långsiktigt behöver för speciella ändamål, är av stort kulturhistoriskt värde och för vilka staten har ett särskilt ansvar, under århundraden tillhört staten, har donerats till staten, ingår i statens skogar och marker, och regeringen fattat beslut om av effektivitets- eller resurshushållningsskäl. Byggnaderna och miljöerna är en del av det alla i Sverige äger gemensamt genom staten.

SFV förvaltar ca 2 300 fastigheter med ca 3 000 byggnader, från nordligaste Norrbotten till sydligaste Skåne, som berättar om statens historia.

Fastighetsbeståndet har en stor bredd och geografisk fördelning, bland annat ingår i beståndet kungliga slott med tillhörande parker och trädgårdar, fästningar och monument, jord- och skogsegendomar i södra och mellersta Sverige, kronoholmar med fyr- och lotsplatser, rennäringens åretruntmarker väster om odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens län, residens och regeringsbyggnader, Riddarholmens och Skeppsholmens hus och mark, statliga musei- och teaterbyggnader, samt Sveriges ambassader och andra statliga byggnader i utlandet. Fastigheternas sammanlagda areal i Sverige motsvarar närmare en sjundedel av landets markyta.

5.4.1 *Statliga byggnadsminnen (SBM) och andra skyddade kulturmiljöer*

I förvaltningen ingår två tredjedelar av landets totala antal statliga byggnadsminnen, cirka 190 stycken. Dessa omfattar cirka 1 400 byggnader, dvs. närmare hälften av de totalt 3 000 byggnader som SFV förvaltar, och till dessa tillhörande markområden. Utöver statliga byggnadsminnen förvaltar SFV även ett mindre antal enskilda byggnadsminnen och ett stort antal fornlämningar, exempelvis gravfält och ruiner.

SFV är landets största markförvaltare av formellt skyddad natur, bland annat naturreservat och som ofta även innehåller höga kulturvärden, och varav flera är tätortsnära. SFV förvaltar även mark i fyra av Sveriges 34 kulturreservat.

5.4.2 Bidragsfastigheter

De så kallade bidragsfastigheterna är fastigheter som inte har förutsättningar att långsiktigt bära sina kostnader. Dessa omfattar cirka 1 000 byggnader, drygt 400 markobjekt och ett knappt 100-tal anläggningar. Åtgärder som görs i dessa fastigheter kan inte lånefinansieras utan kostnaderna tas upp löpande under året. Underskottet avräknas mot ett årligt anslag som enligt SFV:s regleringsbrev får användas till utgifter för underhåll, löpande driftunderskott och utvecklingsinsatser.

SFV har i det årliga budgetunderlaget framfört att nuvarande anslagsnivå inte möjliggör en långsiktigt hållbar förvaltning av befintligt bestånd där samtliga mål, uppdrag och myndighetskrav uppfylls. SFV arbetar med att ta fram en långsiktig strategi för bidragsfastigheterna med utgångspunkt i Kulturfastighetsstrategin. Strategin ska bland annat resultera i en fördjupad konsekvens- och behovsanalys kring bidragsfastigheternas anslagsbehov. Vidare hur vi kan intensifiera arbetet med att avyttra/avveckla fastigheter i syfte att få en bättre balans mellan resurser, uppdrag och myndighetskrav.

6. Kvalitetssäkrande arbete, kunskap och kompetens

SFV:s kulturmiljöarbete, berör en stor del av SFV:s verksamhetsområde. Hänsyn till kulturvärden behöver tas i samband med drift, skötsel, underhåll, hyresgästanpassningar, besöksmålsutveckling, ny-, om- och tillbyggnader, tillgänglighetsanpassningar, energisparåtgärder, skogliga åtgärder och i jordbruket. Vidare när myndigheten svarar på remisser avseende detalj- och översiktsplaner, infrastrukturprojekt med mera. Rekrytering, upphandling, avtal, köp och försäljning, kommunikation och levandegörande är exempel på andra områden som berör fastigheters kulturvärden och som därför kräver extra eftertanke och kompetens. Här är det viktigt att det inom SFV finns ett gemensamt syn- och förhållningssätt vad gäller de kulturmiljöer SFV förvaltar.

SFV ska bevara och utveckla fastigheternas värden, och samtidigt anpassa dem efter dagens behov och användning. SFV är en relativt stor byggherre, och genom nybyggnad, tillbyggnad och ombyggnad skapar vi ny byggnadshistoria och utvecklar kulturmiljöer. Vidare ska SFV levandegöra och berätta om våra gemensamma kulturmiljöer och på olika sätt göra dem tillgängliga. Det görs bland annat genom att ta fram skyltar och filmer om våra kulturmiljöer, på webben och i publikationer som *Kulturvärden*. Arbetet med att förbättra tillgängligheten är ett sätt att bidra till att öka människors delaktighet och för ett inkluderande samhälle, samtidigt som det bidrar till kunskap och upplevelser.

SFV är som sakägare ofta berörd av planprocesser och yttrar sig över översiktsplaneförslag utifrån de statliga intressen som ligger bakom SFV:s förvaltningsobjekt i respektive kommun. SFV yttrar sig i första hand om förslag som kan få betydelse för förvaltningen och utvecklingen av SFV:s fastigheter och deras närområden.

Som en betydande förvaltare av fastigheter med höga kulturhistoriska värden, bland annat SBM, är det viktigt att SFV främjar och verkar för att utveckla metoder för att göra avvägningar och värdera nyttan av investeringar i dessa fastigheter och deras påverkan på kulturvärden. Likaså vad konsekvensen blir av ett beslut om att endast delvis eller inte alls investera i desamma. Utvecklingsarbetet kan utföras såväl internt som i samverkan med forskare.

6.1 Arbetssätt och kvalitetssäkrande arbete

En viktig förutsättning för att långsiktigt bevara, använda och utveckla kulturvärden är det arbete som pågår med att utveckla och fastställa SFV:s processer med tillhörande styrande och stödjande dokument. (Huvudprocesser - Uthyrning, Underhåll och byggprojekt, Drift, Förändra statens fastighetsbestånd, Förvalta stiftelser och fonder, Besvara remisser, Skogsbruk, och sex stödjande processer exempelvis Kommunikation). Det pågår ett arbete med att integrera kulturmiljöperspektivet i processerna. Det har tagits fram ett förslag till *Riktlinje Bevara, använda och utveckla kulturmiljöer* och det pågår ett arbete med att se över, revidera och komplettera rutiner, projekteringsanvisningar, vägledningar, checklistor med mera för kulturmiljöområdet. Sedan 2017 har SFV en *Hållbarhetspolicy* som styr arbetet med hållbar utveckling och där kulturmiljöarbetet utgör en viktig del.

SFV:s *Strategi för hållbart skogsbruk* fokuserar inte direkt på kulturvärden i skogen, men en av strategipunkterna är att slutföra ett arbete med att ta fram riktlinjer för anpassning till sociala värden och friluftsliv. Som förvaltare av skog ska SFV följa skogslagstiftningen och leva upp till de skogspolitiska målen så att miljömålet och produktionsmålet är jämställda. Det innebär bland annat att i skogen värna sociala värden och kulturmiljö- och upplevelsevärden. SFV ska främja samverkan mellan skogsbruk och rennärning och samråda med samebyar. SFV:s skogsbruk är sedan 2000 FSC®-certifierat (Forest Stewardship Council).

I *Detaljerad inriktning för SFV:s jordbruksegendomar* redovisas bland annat att SFV:s förvaltningsuppdrag innebär att långsiktigt bevara jordbruksegendomarnas kulturhistoriska värden. Jordbruksverksamheten i sig utgör en viktig del av dessa värden, men är också en förutsättning för bevarandet genom att SFV tillsammans med arrendatorn skapar bärkraftiga och rationella enheter som möjliggör att kulturlandskapet kan vidmakthållas.

SFV ska säkerställa att alla, så långt det är möjligt, kan vistas i SFV:s kulturmiljöer på likvärdiga villkor. Den *fysiska tillgängligheten* i SFV:s fastigheter förbättras kontinuerligt genom att SFV i dialog med hyresgäster identifierar verksamheternas behov av tillgänglighetsanpassningar – genom värdiga tillägg. Som stöd för arbetet kommer det att tas fram en Riktlinje Fysisk tillgänglighet.

6.2 Tillgänglighet till kunskap och information

Vad gäller tillgänglighet till kunskap och information så har det tagits fram ett förslag till ett inriktningsdokument för SFV:s berättelsearbete gällande fastigheterna och deras värden. I detta arbete har SFV också att ta hänsyn till den så kallade berättelsemodellen (se avsnitt 5.3.2 *Kulturfastighetsstrategi*). Berättelser är centrala för att kunna förstå och relatera till de kulturmiljöer SFV förvaltar. Vad och hur SFV berättar om sina fastigheter, har därför stor betydelse för mångfald och för att kunna intressera fler grupper i samhället. Inom SFV har det genomförts flera utvecklingsprojekt för att utveckla berättelserna, bl.a. storytelling och interpretation.

SFV ska sträva efter att information och kunskap om fastigheternas kulturhistoriska värden finns tillgänglig och är utformad så att alla, så långt det är möjligt, kan tillgodogöra sig den. I flera fall kan kommunikation i olika former, bland annat nyttjande av teknik och digitala möjligheter, vara ett alternativ när en plats inte är fysiskt tillgänglig. Andra former kan också vara lämpliga för att nå nya grupper, exempelvis barn, ungdomar och för att möta våra utländska besökare.

SFV arbetar också proaktivt med att skydda våra immateriella rättigheter, varumärkesskydd och domännamn, för att undvika intrång och för att stärka de kommersiella möjligheterna.

6.3 Kunskap och kompetens

För att kulturmiljöarbetet ska leva upp till lagkrav, verka för kulturmiljömålen och hålla god kvalitet, behöver SFV:s personal ha rätt och aktualiserad kunskap och kompetens. Detta gäller specialister och alla inom SFV som på olika sätt berörs av eller bidrar till kulturmiljöarbetet. För att skapa en gemensam bas och förhållningssätt ska alla inom SFV genomgå den interna kulturmiljöutbildningen som anordnas fortlöpande. Andra exempel på utbildningar och workshops är material och metoder, fornlämningar, världsarv med mera. Ett annat sätt är att anordna interna möten inom och mellan olika enheter och fastighetsområden för att ta upp angelägna frågor. För närvarande pågår en översyn av interninformation i syfte att förbättra strukturen och möjligheterna att ta del av olika underlag och erfarenhetsutbyte, bl.a. inom kulturmiljöområdet och göra dem tillgängliga.

SFV arbetar med en rad olika typer av kunskapsunderlag varav vårdprogram är ett av de viktigaste. Det definierar värden och innehåller mål för förvaltandet, historik, särskilda värdekrav, basfakta och nulägesbeskrivning och ska ge vägledning i förvaltningen. Andra kunskapsunderlag som SFV arbetar med och som har betydelse för att värden bevaras är förvaltningsprogram, underhållsplaner, skötselplaner, trädvårdsplaner, antikvarisk förundersökning, antikvarisk konsekvensbeskrivning, antikvarisk slutrapport, underlag inför eventuell avyttring/avveckling, med flera.

Det är avgörande att rätt kompetens kommer in tidigt i beslutsprocessen för att såväl värden ska bevaras som för resurseffektivitet. SFV har ett antal interna specialister som ger stöd i antikvariska frågor som kulturhistorisk värdering, traditionella metoder och material, tillgänglighetsfrågor, arkitektur och landskapsarkitektur, arkeologi, levandegörande av kulturmiljöer med mera. Här gäller det att medvetandegöra och skapa förutsättningar för att förstå när specialistkompetens behövs i en fråga och när kulturmiljöaspekten är viktig inför en åtgärd.

En stor del av verksamheterna vid SFV genomförs av konsulter och entreprenörer som komplement till den egna kompetensen. Detta innebär att SFV måste ha hög beställarkompetens, bland annat inom kulturmiljöområdet, så att konsulterna har rätt kompetens och kunskap för de uppdrag de tilldelas. Statliga myndigheters krav vid vård och underhåll bidrar även till att ta tillvara på hantverkskunskaper och att hantverksyrken utvecklas på så sätt att hela bygg- och fastighetsmarknaden har nytta av SFV:s kulturmiljöarbete. Till särskilt krävande miljöer upphandlas ett antal så kallade slotts- och husarkitekter. De ska tillsammans med SFV se till att kulturmiljön vårdas med kontinuitet och rätt kvalitet. Därutöver handlas varje år ytterligare ett antal konsulter upp för att ge antikvarisk rådgivning i samband med projekt och för att agera som antikvarisk medverkande i de fall RAÄ ställer krav på detta i samband med tillståndsprovning.

6.4 Samverkan

SFV samverkar med många olika aktörer, bl.a. för effektiviseringar och verksamhetsutveckling och deltar i relevanta samarbetsforum och nätverk. Samverkan gäller bland annat för att nå de globala målen för hållbar utveckling och Agenda 2030, och inom kulturmiljöområdet. En nära samverkan med SFV:s hyresgäster och arrendatorer är en förutsättning för att kulturmiljöerna och fastigheternas kulturhistoriska värden ska bevaras, användas och utvecklas.

Samverkan RAÄ - SFV har en överenskommelse om samverkan med RAÄ. Syftet är att genom effektiv samverkan och utifrån tydliga roller bidra till ett ökat genomslag för de nationella målen för kulturmiljöarbetet. Förutom kulturmiljömålen pekas statliga byggnadsminnen, miljö kvalitetsmålen, tillgänglighetsfrågor, klimat- och energifrågor och kunskapsutveckling inom antikvariska områden ut som särskilt prioriterade områden att samverka kring.

Samverkan SBM - SFV och RAÄ har en särskild överenskommelse gällande byggnadsminnesförklaring, skyddsbestämmelser och vårdprogram. Samverkansmöten på handläggarnivå mellan RAÄ och samtliga myndigheter som förvaltar statliga byggnadsminnen anordnas två gånger per år för att diskutera frågor som berör förordningen om statliga byggnadsminnen, vårdprogram och andra aktuella frågor. De myndigheter, förutom SFV och RAÄ, som ingår i nätverket är Fortifikationsverket, Kungliga Djurgårdsförvaltningen, Trafikverket, Naturvårdsverket och SLU Ultuna.

Samverkansforum - bildades 2001 och består av statliga myndigheter som förvaltar fastigheter, bland annat SFV. Syftet är att utveckla och förbättra samverkan mellan statliga byggherrar och förvaltare och stärka rollen som statlig fastighetsförvaltare. Samarbetet bygger på erfarenhetsåterföring/-utbyte, allt från teknikutveckling och upphandling till arkitektur och hållbar utveckling. Arbetet sker inom ramen för ett antal arbetsgrupper/nätverk. SFV medverkar bland annat i arbetsgruppen Förvaltning och i *Nätverket för arkitektur och kulturmiljö*, och sitter med i styrgruppen. I nätverket deltar förutom SFV, Boverket, Fortifikationsverket, Naturvårdsverket, RAÄ, Riksbanken och Riksdagsförvaltningen. Nätverket har som uppgift att skapa förutsättningar för att agera i arkitektur- och kulturmiljöfrågor genom att vara ett forum för utbyte av erfarenheter, idéer och inspiration. Ett exempel på samverkan mellan myndigheterna är en skrift *Tillgängliga kulturhistoriska miljöer* som togs fram under 2018.

Besöksnäringens myndighetsgrupp - ett samarbete mellan sexton myndigheter, bland annat SFV, och statliga bolag som har uppdrag som berör utvecklingen av en hållbar turism och växande besöksnäring under ledning av Tillväxtverket. Gruppen arbetar för ökad samordning, kunskapsutveckling och kunskapsöverföring mellan dessa aktörer.

Nätverket för friluftsliv - SFV är en av arton myndigheter och organisationer som under samordning av Naturvårdsverket deltar i nätverket. Syftet är att samordna och utveckla friluftslivsarbetet tillsammans och inom sitt respektive område, och bidra till uppföljningen av friluftslivsmålen och genomförandet av Tankesmedjan.

SFV och Fortifikationsverket - har ett regeringsuppdrag att öka samverkan mellan myndigheterna i syfte att uppnå ekonomiska effektiviseringsvinster. Sedan 2014 finns ett antal arbetsgrupper – Fastighetsrätt, Samverkan angående jordbruksupplåtelse, samverkan i regeringsuppdraget om Grön infrastruktur, HR, upphandling, dokumenthantering, ekonomi och kommunikationsfrågor. Dessutom pågår en gemensam chefsutbildning.

Exempel på andra samarbeten är föreningen för de svenska världsarven - *Världsarv i Sverige (ViS)*, *Nordiska världsarvsföreningen (NWA)*, *Nordiskt fästningsforum*, *Nordiskt ruinseminarie*, *PuRE-net (The Public Real Estate Network)*, och *Byggvarubedömningen (BVB)*. Vidare samverkar SFV med *universitet, högskolor och forskare*, främst i samband med olika projekt och uppdrag, och genom att ta emot studenter och praktikanter, men även exempelvis med Hantverkslaboratoriet i Mariestad (Göteborgs universitet).

7. Målkonflikter - risker

Riskanalyser genomförs årligen i samband med verksamhetsplaneringen. Här ger vi endast några exempel på risker/målkonflikter ur ett kulturmiljöperspektiv:

- Obalansen mellan tillgängliga resurser, uppdragets omfattning gällande bidragsfastigheter och uppdraget att bidra till att stärka det nationella kulturmiljöarbetet
- Politiska mål eller allmänna intressen enligt miljöbalken som konkurrerar med/motverkar kulturmiljöintressen och bevarande av kulturvärden
 - Energieffektivisering, solceller, klimatanpassning, bostadsbyggande på statlig mark, exploateringar, kommunala prioriteringar med mera
- Andra intressen och uppdrag får företräde framför att bevara kulturvärden och undvika skada
 - Hyresgäst Anpassningar som en följd av ökade krav på komfort och säkerhet, tillgänglighetskrav med mera
 - Kortsiktiga ekonomiska intressen

8. Insatsområden

Nedan ges förslag på några insatsområden och exempel på aktiviteter som inom den närmaste tiden kan stärka arbetet med de nationella kulturmiljömålen och bidra till målbilden och de vägledande strategierna. Inom andra insatsområden som resursfrågan i bidragsfastigheterna, friluftslivspolitiken, besöksmålsutveckling och världsarvsarbetet pågår ett fortlöpande arbete som inte tas upp här. För att driva på kulturmiljöarbetet behöver SFV fortsätta med att utveckla innovationsupphandlingar, utbildningar och kunskapsåterföring, den digitala informationshanteringen inom SFV, samverka med universitet, högskolor och forskare, och den interna samordningen i arbetet med de nationella mål som SFV förväntas bidra till. Vilka SFV samverkar med, utvärderas och uppdateras fortlöpande utifrån aktuella uppdrag, exempelvis tvärsektoriell samverkan (TVÅRS) mellan olika politikområden som samordnas av RAÄ.

Föreslagna insatsområden och aktiviteter prioriteras och preciseras i samband med de årliga verksamhetsplanerna.

- *Kulturfastighetsstrategin* – med utgångspunkt i Kulturarvspolitik ta fram en *handlingsplan* som bland annat föreslår hur SFV kan utveckla kulturmiljömålet om en mångfald av kulturmiljöer som bidrar till ett hållbart samhälle
- *Kunskapsunderlag* – genomföra *utvärdering av vårdprogram* som kunskapsunderlag samt *pilotprojekt* om att utveckla värdebeskrivningar i vårdprogram med flera perspektiv
Kartläggning och tydliggöra säkerhetsaspekter i bland annat ruiner

- *Kvalitetssäkra processer* med tillhörande dokument kopplade till skyddade miljöer, främst SBM. Testa och vidareutveckla framtagna *metod för utvärdering av påverkan på kulturvärden i samband med förändringsåtgärder*. Ta fram en *riktlinje för fysisk tillgänglighet* och en vägledning för *skötsel av fornlämningar*
- *Landskap* – utveckla en *helhetssyn* och en integrerad syn på kultur- och naturvärden, ta fram *värdebeskrivningar*
Utveckla *skogens sociala värden* för bland annat rekreation, friluftsliv och turism
Stärka arbetet med *biologiskt kulturarv* och *ekosystemtjänster*
- Utveckla *SFV:s berättelsearbete* – i enlighet med det förslag till inriktningsdokument som tagits fram.
- *Agenda 2030, miljö kvalitetsmål och klimatanpassning* – utveckla perspektivet kulturmiljö i målarbetet, säkra att kulturmiljöperspektivet beaktas i arbetet med SFV:s klimatanpassningsarbete, bland annat identifiera hot och risker
- *Arkitektur- form- och designpolitiken* – ta fram en *handlingsplan* för SFV:s fortsatta arbete med arkitekturmålen
- Utveckla en strategisk *omvärldsbevakning och omvärldsanalys* inom kulturmiljöområdet och de politikområden som på olika sätt berör SFV:s kulturmiljöarbete, bland annat som underlag för riskanalyser och verksamhetsplanering.

Referenser

Förordning (2007:757) med instruktion för Statens fastighetsverk.

Regleringsbrev för budgetår 2019 och för 2018 avseende Statens fastighetsverk.

Budgetunderlag avseende år 2020–2022. 2019-02-19. Dnr 0367/19.

Statens fastighetsverk. Verksamhetsstrategi 2019–2022. Version 20190612. Dnr 652–405/17.

Hållbarhetspolicy för Statens fastighetsverk. 2017-10-11. Dnr 64-1889/17.

Riktlinjer för Bevara, använda och utveckla kulturmiljöer (utkast 2019 ännu ej beslutad)

Detaljerad inriktning för arbetet med jordbruksegendomar. SFV 2019-02-23. Dnr 60-1301/17.

Statens fastighetsverks strategi för hållbart skogsbruk. SFV 2016-12-14.

PM SFV och Världsarv – förslag på framtida förhållnings- och arbetssätt. rev. 2017-10-17, V2_0, Dnr 220-1741-16.

Administrativt projekt avseende Kulturmiljöutredning för SFV:s styrning, verksamhet och uppföljning SFV. Rev 2018-03-29.

Överenskommelse om samverkan mellan Statens fastighetsverk och Riksantikvarieämbetet. 2015-04-17.

Överenskommelse om samverkan mellan Statens fastighetsverk och Riksantikvarieämbetet gällande byggnadsminnesförklaring, skyddsbestämmelser och vårdprogram. 2017-02-01. Dnr 224–528/17.

Förordning (1993:527) om förvaltning av statliga fastigheter.

Förordning (2013:558) om statliga byggnadsminnen.

Förordning (2018:1428) om myndigheters klimatanpassningsarbete.

Statens fastigheter – urval och förvaltning för framtiden SOU 2013:55.

Kulturarvspolitik Prop. 2016/17:116.

Handlingsplan Agenda 2030. 2018–2020. Regeringskansliet.

Ett land att besöka. En samlad politik för hållbar turism och växande besöksnäring. SOU 2017:95.

Mål för friluftslivspolitiken Skr.2012/13:51.

Politik för gestaltad livsmiljö Prop. 2017/18:110.

En politik för det civila samhället Prop. 2009/10:55.

Den statliga värdegrunden. Statskontoret. 2018.

Vision för kulturmiljöarbetet 2030. Riksantikvarieämbetet. 2016.

Myndigheters hemsidor.